

een echt *coëmtio* plaats gehad, dan kon de ontbinding van het huwelijk alleen geschieden met *remancipatio*, welke handeling echter volgens Wächter ¹⁾ nog slechts de *manus* ophief, zoodat de huwelijksband zelve nog op andere wijze verbroken moest worden.

Hoe de *manus*, door *usu* verkregen, opgeheven werd, is niet met zekerheid bekend ²⁾.

Ook in deze gevallen behoefde de man, die eigenaar was geworden van het vermogen der vrouw, niets daarvan terug te geven. Echter kon volgens Wächter ook bij een huwelijk met *manus* reeds in den laatsten tijd der republiek voorkomen wat in engeren zin *dos* geheeten wordt, dien de man gemeenlijk krachtens overeenkomst verplicht was terug te geven, indien hij het huwelijk om andere redenen ontbond dan bijzonderlijk waren bepaald ³⁾.

De *usus* verdween, gelijk zoo even werd opgemerkt, als middel om de *manus* te vestigen, reeds spoedig. En allengs ook de *coëmtio*; wellicht, gelijk de *confarreatio*, deels onder invloed van het Christendom ⁴⁾. Hoe het zij, *iure Justiniano* was de *manus* onbekend, en kwam de vrouw niet meer op den ouden trant in de macht haars mans ⁵⁾.

Zoo was het huwelijk zonder *manus* alleen overig gebleven. Om-trent den oorsprong van dit huwelijk bestaat verschil van gevoelen. Wächter meent, dat de vreemdelingen, die straks als plebejers te Rome bleven wonen, het daar in de praktijk hebben ingebracht. Hölder schijnt in het huwelijk zonder *manus*, gelijk dit aanvankelijk was, meer een feitelijken staat dan een rechtstoestand te zien, waartoe het eerst allengs zou zijn vervormd geworden. Volgens hem

bestond, teruggaf, behield bij de ontledigde *universitas*, waaraan nochtans de *sacra* verbonden bleven, die nu met zijn dood ophielden te bestaan.

¹⁾ T. a. p., p. 74.

²⁾ Cf. Marquardt, t. a. p., I. p. 68 noot 7.

³⁾ T. a. p., p. 157.

⁴⁾ Cf. Wächter, t. a. p., p. 201. Roszbach vermoedt, t. a. p., p. 57, dat de *coëmtio* verdwenen is zonder uitdrukkelijk te zijn afgeschaft.

⁵⁾ Volgens Roszbach, t. a. p., p. 57, verdween het laatste spoor der *manus*, als Theodosius I in het jaar 394 de oude priesterlijke waardigheden ophief.